

IBERPOTASH, EL GEGANT DE LA SAL

ISAAC VILALTA

2016

L'empresa israeliana ICL Iberia gestiona les mines públiques del Bages enmig de fortes polèmiques per l'impacte ambiental i les denúncies de la Unió Europea

La mineria és, des de la primera meitat del segle xx, el principal sector econòmic de la comarca del Bages. En són bona prova les muntanyes de runam salí del Fusteret, a Súria, i del Cogulló, a Sallent. De titularitat pública però explotades en règim de concessió, les mines del Bages les gestiona des del 1989 l'empresa ICL Iberia, coneguda popularment amb el seu nom històric: Iberpotash. Aquesta filial de l'empresa israeliana ICL ha esdevingut un dels principals poders econòmics de la comarca i és al focus de la polèmica pel fort impacte ambiental que provoca i per les ajudes rebudes de les administracions públiques, que han estat qüestionades per la Unió Europea. El Departament de Territori està treballant en un pla director urbanístic que hauria de posar ordre a l'activitat minera de la comarca, que fa anys que viu en un mar de contradiccions: propostes de futur, inversions gegantines, problemàtiques mediambientals i un laberint judicial etern.

Afinals del mes de març d'aquest 2016, el Departament de Territori i Sostenibilitat va presentar l'avanç del Pla director urbanístic (PDU) de l'activitat minera al Bages. Es tracta d'un document que hauria de ser aprovat de forma definitiva al desembre del 2016 i que des del Departament volen discutir i madurar amb diferents agents del territori com són els ajuntaments afectats per la mineria i també diverses entitats ecologistes. En paraules del director general d'Urbanisme, Agustí Serra, aquest PDU ha de servir per "posar ordre" a una situació de desgavell generalitzat acusat per l'envestida judicial i per la pressió que els últims mesos ha arribat de la Unió Europea.

L'explotació de potassa al Bages —primer a Súria i després a Sallent i a Cardona— va començar a la primera meitat del segle xx. És, però, cap als anys vuitanta que l'extracció minera creix amb força i d'aquesta manera provoca també l'increment desmesurat dels runams —muntanyes on s'acumula la sal que es desprèn de la potassa— del Fusteret, a Súria, i del Cogulló, a Sallent, on les mines segueixen encara actives. Paral·lelament a aquest creixement, el 1989 entra en funcionament el col·lector de salmorres que alleugereix de forma notable la salinitat del riu Llobregat. Des d'aleshores s'han aplicat millores considerables per impermeabilitzar aquests runams, aconseguint resultats evidents. Entitats ecologistes com Montsalat, però, denuncien que hi segueix havent filtracions subterrànies que salinitzen rieres, fonts i aqüífers, a banda dels rius Llobregat i Cardener, en uns nivells molt superiors als que tindrien per naturalesa.

298.000 euros en subvencions de la Generalitat

Les mines del Bages, de propietat pública però explotades en règim de concessió, les adquireix el 1998 Israel Chemicals Limited (ICL), una empresa amb seu a Tel-Aviv que per a aquesta funció crea una filial: Iberpotash. L'evolució dels últims anys ha situat Iberpotash (ara reconvertida en ICL Iberia) com la principal empresa de la comarca, amb un miler de llocs de treball directes el 2014

i un total de 4.075 sumant-hi els indirectes, segons dades facilitades per la mateixa empresa. El 2014, Iberpotash –integrada dins ICL Group– va ingressar més de 300 milions d’euros.

Que aquest és un sector estratègic per al Govern ho demostren fets empírics com les subvencions per valor de més de 298.000 euros que ha rebut l’empresa els últims

5 anys. Segons dades del Departament d’Economia a les quals ha tingut accés l’Anuari, Iberpotash ha rebut tres subvencions públiques des del 2010: una de 136.302,98 euros de l’Institut Català de l’Energia per millores d’eficiència energètica l’any 2010; i dues d’ACCIÓ-Agència per a la Competitivitat de l’Empresa per un total de 153.395,82 euros, l’any 2012, per activitats de recerca i desenvolupament experimental. En el cas d’aquestes dues subvencions, segons fonts del Departament d’Economia, els projectes estan “en justificació” i “no s’ha pagat cap import”.

També ha estat constant l’aposta del Govern per ICL, malgrat la pressió judicial contra l’empresa. L’11 de novembre de 2013, en viatge oficial a Israel, Artur Mas va reunir-se amb els directius d’ICL a la seu de l’empresa a Sodom. En un context de sentències judicials contràries, Mas va assegurar: “Aquesta empresa pot invertir centenars de milions d’euros. Fins ara ho ha fet amb totes les llicències. Una altra cosa és que altres grups hagin guanyat els seus plets als tribunals, però això es pot recórrer”, segons es recull a la premsa d’aquell dia.

La incidència d’Iberpotash en el territori és de dimensions considerables. L’any 2011 va presentar el pla Phoenix, que en modificarà radicalment l’activitat. Preveu dues fases –ara es troba a la primera etapa–, amb una inversió total de 450 milions d’euros i accions com el tancament definitiu de la mina de Sallent, la construcció d’una planta de sal *vacuum* a Súria –l’empresa preveu que entri en funcionament aquest estiu–, una nova terminal de càrrega al port de Barcelona per valor de fins a uns 100 milions d’euros –encara no han començat les obres, però podria estrenar-se a finals de 2017– i la millora de la xarxa ferroviària al Bages com a objectiu principal. En cercles empresarials de la comarca, l’expressió “el futur del Bages passa pel pla Phoenix” és recurrent.

Les contradiccions: impacte mediambiental i sentències judicials

L’activitat d’Iberpotash aquests últims anys ha tingut, però, diversos cavalls de batalla. D’una banda, la denúncia reiterada de Boicot, Desinversions i Sancions (BDS) al Bages per la participació de l’Estat d’Israel a ICL. De l’altra, les reivindicacions d’entitats ecologistes com Montsalat i Prou Sal però també d’associacions de veïns i de particulars que han presentat denúncies per l’impacte de la salinització al territori i al conjunt de la conca. Iberpotash sosté que destina 9 milions d’euros anuals a aquest capítol, segons dades de la *Memòria de Sostenibilitat* de l’empresa.

Malgrat això, els estudis i les analítiques de l’aigua mostren evidències de fuites especialment a les zones que es troben a tocar dels runams però també en fonts i pous més allunyats. Al torrent de Soldevila, a Sallent, la sal que es filtra deixa un recorregut de vegetació morta en un entorn sensiblement emblanquinat. La llei estableix que el límit màxim de clorurs per a les aigües potables és de 250 mil·ligrams per litre. Al llarg del seglexx i en paral·lel a l’increment de l’activitat minera, els clorurs al Llobregat van desaparèixer dels 79 mil·ligrams per litre de 1915 als 2.000 mil·ligrams per litre de la dècada de 1965. Durant els anys vuitanta, l’índex va situar-se sobre els 1.000 mil·ligrams. Amb la construcció del col·lector de salmorres aquestes xifres disminueixen; però, encara a dia d’avui, les aigües del Llobregat a Sant Joan Despí, de les quals s’abasteix Aigües de Barcelona, poden superar amb facilitat el límit dels 250 mil·ligrams de clorur per litre.

En el capítol judicial, Iberpotash acumula denúncies ecològiques però també algunes que responen a qüestions administratives i d’altres que afecten l’empresa com a hereva d’accions anteriors. El cas més rellevant és la sentència de l’11 d’octubre de 2011 del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (TSJC), que exigeix un Pla de restauració per al Cogulló i declara insuficient la fiança de 600.000 euros que la Generalitat havia posat a l’empresa per aquest runam. El 9 de maig de 2013, la Generalitat va fixar la fiança en 13,8 milions d’euros, una xifra que rebaixa finalment fins als 6,9 milions.

Darrerament, qui ha posat el focus en l’activitat minera al Bages ha estat la Unió Europea obrint un procediment d’infracció contra l’Estat espanyol per possibles ajudes il·legals i possible infracció de la directiva europea sobre residus miners. El conseller de Territori, Josep Rull, l’ha justificat explicant que es tracta d’“una prova pilot que ha funcionat bé”. En aquesta línia, la CUP ha acusat en algunes ocasions el Govern de “ser opac i poc transparent” amb tot allò que envolta Iberpotash amb referència a un conveni signat entre l’empresa i la Generalitat que establia com afrontar el futur del runam del Cogulló.

Deute de país i un PDU que neix coix

Tot plegat, segons la plataforma Prou Sal, genera “un deute de país de xifres molt elevades”. Segons els ecologistes, produir aigua potable a la planta d’Abrera, al Baix Llobregat, és 3,5 vegades més car que a la planta de Cardedeu, al Vallès Oriental. Hi ha dos motius que justifiquen aquest sobrecost; en primer lloc, per una qüestió tècnica en el bombatge de l’aigua que fa que es gastí més energia i, en segon lloc, perquè l’aigua del Llobregat a Abrera ha de ser sotmesa a un tractament de potabilització molt més intens que la del Ter a Cardedeu per culpa de l’alt nivell de salinització. Tot això suposa un sobrecost aproximat de 3 milions d’euros

anuals a la planta d'Abrera. De fet, el 2009, l'Agència Catalana de l'Aigua (ACA) ja va reconèixer una despesa de 300 milions d'euros en actuacions destinades a reduir la incidència dels runams salins al Bages i a millorar la qualitat de les aigües de la conca del Llobregat. Cal sumar-hi, a tot això, la recol·locació dels veïns del barri de l'Estació de Sallent –afectat per un dels pous de la mina–, que ha costat poc més de 100 milions d'euros.

Enmig de tot aquest context, arriba la decisió –després d'un compromís previ– del Govern de posar ordre a tot plegat: el Pla director urbanístic. Es troba en fase de discussió, s'aprovarà inicialment al juny i de forma definitiva al desembre d'aquest 2016. La crítica principal de les entitats ecologistes se sustenta en dos punts que són d'obligat compliment per decisió del Tribunal Suprem: establir un pla de restauració del runam del Cogulló i establir la fiança que el TSJC va declarar insuficient. És a dir, que algú ha de netejar tot el que s'ha embrutat fins ara, i això s'ha de pagar.

Les entitats ecologistes valoren que encara hi ha marge de temps i d'actuació, però el punt de partida del PDU no posa aquestes qüestions sobre la taula. Així doncs, al plantejament del Departament, quan falten pocs mesos perquè s'aprovi al Parlament, li falten solucions definitives malgrat l'existència de sentències judicials fermes com la de l'Audiència Provincial de Barcelona, que per la via penal obliga Iberpotash a restaurar l'equilibri ecològic i a eliminar la contaminació en fonts, pous, torrents i rius. El Pla també preveu arribar al *residu zero* d'aquí a 20 anys –deixar d'abocar al runam de Súria però no eliminar l'existent–, i això significa seguir creant deute de país –la necessitat de dessalar– per uns quants anys i milions més. Concretament, i només en el cas de la planta d'Abrera, 3 milions d'euros anuals. Una altra cosa és l'afectació ambiental que seguirà salinitzant el territori riu avall.

IBERPOTASH: LES CLAUS DE 2015

Obre sense pla urbanístic. El 28 d'abril, imputen el secretari accidental municipal del ple de Súria del gener de 2012, en què es va aprovar la llicència d'obres majors perquè l'empresa Iberpotash pogués obrir una pista forestal d'accés a la rampa minera sense disposar del pla urbanístic corresponent. D'aquesta manera, ja són set les persones imputades, entre les quals hi ha l'actual batlle del municipi –aleshores candidat de CiU en les municipals–, Josep Maria Canudas.

El Govern i l'empresa, imputats per delictes ambiental. El 3 juny de 2015, el Jutjat d'Instrucció núm. 5 de Manresa imputa l'empresa Iberpotash, dos dels seus directius i tres alts càrrecs de la Generalitat per un presumpte delictes contra els recursos naturals i el medi ambient i per un de prevaricació ambiental. La querella va presentar-la la CUP de Sallent i els càrrecs imputats són José Antonio Martínez Álamo, conseller delegat d'Iberpotash en el moment de la querella; Lluís Fàbregas, director general de Medi Ambient d'Iberpotash; Josep Enric Llebot, secretari de Medi Ambient i Sostenibilitat de la Generalitat; Maria Assumpta Farran, directora general de la Direcció General de Qualitat Ambiental, i Jordi Agustí, director de l'ACA.

Incompliment de la normativa europea. El 5 novembre de 2015, la Comissió Europea envia una carta al Govern espanyol en què li diu que el Regne d'Espanya, i en aquest cas la Generalitat —que és l'Administració competent— incompleix diverses normatives comunitàries: la directiva marc de residus extractius, la directiva marc de l'aigua, el principi de qui contamina paga. També diu que la sal que s'acumula als runams, i que Iberpotash vol vendre, no es pot considerar com un recurs, sinó que és un residu. La carta s'envia arran de l'expedient per possible infracció que la Comissió té obert.

Judici popular a Iberpotash. El 7 novembre de 2015 se celebra a Manresa un judici popular a Iberpotash organitzat pels col·lectius Prou Sal i BDS Bages i al qual assisteixen 150 persones. El judici denuncia la contaminació mediambiental que, segons l'acusació, provoca l'empresa, el deute que genera i el seu vincle amb l'Exèrcit israelià. Poques hores abans, Iberpotash va emetre un comunicat enviat als mitjans de comunicació en què anunciava que emprendria accions legals contra aquells col·lectius i persones que “difamin la companyia i posin en risc la seva activitat i el lloc de treball de milers de famílies del Bages”.

LES XIFRES DE LA SAL

19 ANYS DE PROCÉS JUDICIAL

El 1997, els col·lectius ecologistes L'Alzina i Montsalat van presentar una denúncia penal per salinització contra tres exalts directius de l'empresa —aleshores Potasas del Llobregat. Enrocats per diverses dilacions, aquest cas s'ha resolt 19 anys després amb una pena menor per als tres acusats i per a Iberpotash, com a responsable civil subsidiària, a qui obliga a restaurar l'equilibri ecològic de la zona afectada.

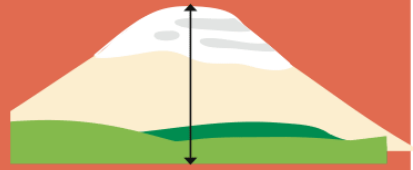
30 DE JUNY DE 2017

És la data fixada per sentència judicial per deixar d'abocar runam salí al Cogulló, a Sallent.

31 DE DESEMBRE DE 2020

És la data fixada per aturar l'activitat minera a la planta de Sallent.

538 METRES DE MUNTANYA DE SAL

La Comissió d'Urbanisme de la Catalunya Central, en compliment d'una sentència del TSJC, fixa en 538 metres l'altura màxima permesa per al runam salí del Cogulló, a Sallent.

71 MILIONS PER RESTAURAR EL RUNAM SALÍ

El doctor Sebastià Estradé va assegurar en el judici popular a Iberpotash que amb menys de 71 milions d'euros "és impossible" restaurar el runam del Cogulló. La fiança imposada per la Generalitat a Iberpotash és de menys de 7 milions.

1.500.000€

Segons un informe de (PwC), els últims quatre anys Iberpotash ha destinat un milió i mig d'euros en aportacions al territori en acció social: la Fundació Ampans, el Teatre Kursaal, el Bàsquet Manresa, l'Escola Politècnica Superior d'Enginyeria de Mines, la Fundació Cardona Històrica, la Fira Mediterrània, la Transèquia, festes majors de diversos municipis...